

Výkladové stanovisko č. 2
ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo ze dne 3. června 2008

K otázce přípustnosti oddlužení

„Dlužníkem, který není podnikatelem“ se ve smyslu ustanovení § 389 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), ve znění pozdějších předpisů rozumí taková fyzická nebo právnická osoba, která není zákonem považována za podnikatele a zároveň nemá závazky (dluhy) vzešlé z jejího podnikání.

O d ů v o d n ě n í:

Podle ustanovení § 389 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, je osobou, která může insolvenčnímu soudu navrhnout, aby její úpadek nebo její hrozící úpadek řešil oddlužením, „dlužník, který není podnikatelem“.

V tomto ustanovení ani na jiném místě insolvenčního zákona není obsah slovního spojení „dlužník, který není podnikatelem“, dále vyložen a vyvolává tak u veřejnosti i v soudní praxi pochybnosti o tom, zda takovou osobou může být - na straně jedné - kterákoli fyzická nebo právnická osoba, která formálně ukončila svou podnikatelskou činnost (např. tím, že příslušný živnostenský úřad na její žádost zrušil živnostenské oprávnění postupem podle § 58 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání /živnostenského zákona/, ve znění pozdějších předpisů), nebo která tuto činnost ke dni podání návrhu na povolení oddlužení neprovozuje, ale má k tomuto datu dluhy z podnikání. Přitom z ustanovení § 2 odst. 2 písm. c/ zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „obch. zák.“) plyne, že za podnikatele se nepokládá (nejde-li o osobu uvedenou v § 2 odst. 2 písm. a/, c/ a d/ obch. zák.) dlužník, který má živnostenské oprávnění, na jehož základě nepodniká

Expertní pracovní skupina pro insolvenční právo dospěla k závěru, že tyto pochybnosti lze rozptýlit následujícím výkladem.

Ústavní soud již ve stanovisku svého pléna ze dne 21. května 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st.-1/96, uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazku 9, ročníku 1997, části I., pod pořadovým číslem 9, vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamená bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit podmínky priority výkladu e ratione legis před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Uvedl, že smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace

přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovodit z pramenů práva.

Tamtéž Ústavní soud dodal, že při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoli pochybnost, lze upřednostnit výklad e ratione legis před výkladem jazykovým.

Z pohledu takto formulovaných závěrů, jež expertní pracovní skupina pro insolvenční právo přejímá jako východiska, na nichž spočívá i tvorba jejích stanovisek, lze k věci uvést následující:

Vládní návrh insolvenčního zákona (projednávaného v Poslanecké Sněmovně jako sněmovní tisk č. 1121) původně počítal s tím, že řešení svého úpadku oddlužením může insolvenčnímu soudu navrhnout nejen „dlužník, který není podnikatelem“, nýbrž také „dlužník - fyzická osoba, která jako podnikatel nemá pracovně právní závazky a nemá více než 20 věřitelů“ (§ 389 odst. 1 vládního návrhu insolvenčního zákona). Tato koncepce však byla v průběhu projednání vládního návrhu insolvenčního zákona v Poslanecké Sněmovně opuštěna ve prospěch řešení, podle kterého může návrh na povolení oddlužení podat pouze dlužník, který podnikatelem není. Jinak řečeno, zákonodárce tímto způsobem zřetelně projevil úmysl nerozšiřovat okruh osob, které mohou žádat o povolení oddlužení, o podnikatele, bez zřetele k tomu, zda příslušná osoba podniká jen ve velmi omezeném rozsahu. Veškeré další úvahy na dané téma by proto měly být s takto projeveným záměrem v souladu.

Z výše uvedeného plyne, že účelu sledovanému úpravou obsaženou v § 389 odst. 1 insolvenčního zákona neodpovídá posuzování podmínky, aby dlužník „nebyl podnikatelem“, jen na základě zjištění, že přestal podnikat, (ale má stále dluhy z podnikání).

Svým legislativně technickým vyjádřením je slovní spojení užití v § 389 odst. 1 insolvenčního zákona protipólem k ustanovení § 316 odst. 2 insolvenčního zákona, vymezujícímu, že „reorganizací lze řešit úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka, který je podnikatelem“ s dodatkem (v části věty za středníkem), že „reorganizace se týká jeho podniku“. Dlužník, který fakticky přestal podnikat, tím o svůj „podnik“ ještě nepřichází (ten pouze jako soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání ve smyslu § 5 odst. 1 obch. zák. zůstává zakonzervován podle stavu ke dni ukončení podnikatelské činnosti). Nadto platí, že ustanovení § 389 insolvenčního zákona je sice normou procesní, užívá však pojmů, jež jsou definovány normami práva hmotného.

Jde o situaci obdobnou té, která plyne z ustanovení § 9 odst. 3 písm. r/ zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), jež předurčuje krajské soudy, aby rozhodovaly v obchodních věcech jako soudy prvního stupně ve sporech z dalších obchodních závazkových vztahů, včetně sporů o náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení „mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti“. Při výkladu tohoto procesního ustanovení nemá letitá soudní praxe žádné pochybnosti o tom, že o spor „mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti“ jde i tehdy, není-li sice v době podání příslušné žaloby již podnikatelem žádný z účastníků (jelikož formálně ukončili svou podnikatelskou činnost), ale řeší-li se závazky z jejich vztahu, který vznikl jako obchodní závazkový vztah ve smyslu norem práva hmotného (srov. § 261 odst. 5 obch. zák.). Přitom nelze pominout, že ustanovení § 7 odst. 2 insolvenčního zákona rovněž vychází z přiměřené aplikace občanského soudního řádu.

Logickým vyústěním uvedeného pak je, že dlužníkem, „který není podnikatelem“ se ve smyslu ustanovení § 389 odst. 1 insolvenčního zákona rozumí taková fyzická

nebo právnická osoba, která není zákonem považována za podnikatele a současně nemá závazky (dluhy) vzešlé z jejího podnikání.

Tím není vyloučena možnost insolvenčního soudu přihlédnout v konkrétní věci k tomu, že dluhy z podnikání jsou nepatrné (srov. např. § 202 odst. 2 o. s. ř.).